

ԱՐՄԱՆ ԻՍՐԱՅԵԼՅԱՆ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹՅԱՆ ՓՈՓՈԽՎՈՂ ԲՆՈՒՅԹԸ ԵՎ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱԿԱԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Միջազգային ահաբեկչության վերջին միտումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ նախկին Խորհրդային Միության փլուզումից և սույն պատերազմի ավարտից հետո զաղավալալիությանը ներշնչված ահաբեկչությունն ընդհանուր առմամբ անկում է ապրում, չնայած Հնդկաստանում, Նեպալում, Ֆիլիպիններում, Դապունիայում և Լատինական Ամերիկայի մի շարք երկրներում մարքսիստական ե մաոիստական խմբերի շարունակվող գործողությունների:

Այնուամենայնիվ, պետք է արձանագրել, որ կրոնական և էթնիկական հիմքի վրա գործող ահաբեկչական խմբերի շարունակում են ակտիվ գործել, և նրանց ահաբեկչությունը պատճառաբանված չէ գաղափարախոսությամբ¹: Հարավային և Հարավ-Արևելյան Ասիայի երկրների պարագայում այն ավելի շուտ էթնիկական կամ կրոնական մեծամասնության կողմից վարչսմասնությունների նկատմամբ կիրառվող սուբադայությունից առաջացած ցասումի նրտուսայտություն է:

Տարանջատվածության զգացումն ու ցասումի արտահայտումը պատճառաբանվում են տարբեր գործոններով, այն է՝ փոքրամասնությունների կողմից քաղաքական կամ տնտեսական ձգտումների արհամայնումը, անադարության զգացումը և իրենց մշակույթի վրա արտաքին բացասական ազդեցության կանխման ցանկությունը: Մյուս պատճառների շարքին, մասնավորապես անյուրազգային իսլամական ահաբեկչական խմբերի դեպքում, կտրելի է դասել Պաղեստինի նկատմամբ շարունակվող անարդարությունը, 80-ականների ընթացքում Աֆղանստանի բռնագրավումը խորհրդային զորքերի կողմից, ինչպես նաև 1991թ. պատերազմից հետո լայնածավալ արևմտյան զորքերի (մեծամասամբ քրիստոնեական) տեղակայումը Պարսից Ծոցի տարածաշրջանում, հիմնականում՝ Սաուդյան Արաբիայում, որտեղ գտնվում են մահմեդականության սրբազույն վայրերը: Այդ զգացումները ավելի խորացան ԱՄՆ կողմից Իրաքի գրավումից հետո:

Ժամանակակից անդրազգային իսլամական ահաբեկիչները որևէ տարբերություն չեն տեսնում 1980թ. Աֆղանստան սովետական զորքերի ներխուժման, 90-ականների սկզբին Պարսից ծոցի պատերազմի և 2003թ. իրականացված Իրաքի գրավման միջև: Ցանկացած ռազմական գործողություն մահմեդական բնակչության մեծամասնություն ունեցող երկրի հանդեպ նրանք դիտարկում են որպես արտաքին միջամտություն՝ ուղղված տարածաշրջանում երկրի քաղաքական և տնտեսական շահերի ամրապնդմանը: ՌԻստի թե՛ ԽՍՀՄ-ի ազդեցության բուլացումը Աֆղանստանի պարագայում, և թե՛ ներկայումս ԱՄՆ-ի՝ արևմուտքի կողմից վերահսկվող Իրաքի կամ Աֆղանստանի քաղաքական և սոցիալական էլիտաների վրա, իրենք դիտում են որպես մեկ ընդհանուր պայքարի շարունակություն:

Նեվիս փուլի իսլամական ծայրահեղականության զարգացման և ամրապնդման ակունքները, մեր կարծիքով, պետք է փնտրել Պաղեստինի ինքնորոշման հարցի չկարգավորման ձգձգման և Խորհրդային Միության կողմից Աֆղանստանի երկարաժամկետ օկուպացման մեջ, ինչը մեծապես նպաստեց Աֆղանստանի մոջահեդիզմի միավորմանը և նրանց գործողություններին արտաքին աջակցության տրամադրմանը՝ մասնավորապես Օսամա բին Լադենի արաբ վարձկանների կողմից: Հակազդման հիմքում ընկած էր Իսլամի, որպես կրոնի, նկատմամբ վտանգի ընկալումը և, հետևաբար, այդ մարտսիսիսովելին դիմակայելու անհրաժեշտությունը: Նույն զգացումներով են ներկայումս համակված իսլամական ծայրահեղական խմբավորումները Մերձավոր Արևելքի տարածաշրջանում, որոնցից շատերը պատրաստակամություն են հայտնում կամ ուղակիորեն դիմակայում են ԱՄՆ-ի և կապիցիայի գործերին Իրաքում:

Ավելին, ԱՄՆ-ի հույսերը՝ ակտիվ միջամտություն ցուցաբերել Բալկաններում և աջակցել Բոսնիայի և Կոսովոյի մահմեդական բնակչությանը՝ ըստ էության նպատակ հետապնդելով շահել աշխարհի այլ տարածաշրջանների մահմեդականների համակոսնքը, մասնավորապես՝ Մերձավոր Արևելքում, փաստորեն չարդարացան: Մերձավոր Արևելքի մահմեդական ծայրահեղականները ԱՄՆ-ի և ՆԱՏՕ-ի ներխուժումը Բալկաններ դիտեցին այս տարածաշրջանում հետապնդվող իրական ուսգմտիպական, քաղաքական և տնտեսական շահերից ուշադրությունը շեղելու վտրծ:

Հարկ է նշել նաև, որ 80-ական և 90-ական րվականներին սկզբին ի հայտ եկավ մահմեդականության ահաբեկչության մի նոր ֆենոմեն՝ Ադանդավուրական ահաբեկչություն (Սուննի մեծամասնությունը ընդդեմ Շիա փոքրամասնության Պսկիստանում և Աֆղանստանում): Նրե նախկինում նման իրավիճակը բնորոշ էր միայն քրիստոնեությանը (կաթոլիկներն ընդդեմ բողոքականների Հյուսիսային Իռլանդիայում), ապա ներ-

կալումն մահմեդականության մեջ ևս մեծամասնությանը պատկանող խմբերը (սուննիները) ահաբեկչական գործողությունների են դիմում ընդդեմ փոքրամասնություն կազմող շիաների՝ ստիպելով վերջիններեիս դիմել համալսման քայլերի:

Մահմեդականության մեջ մեծամասնություն կազմող խմբավորումների ահաբեկչությունը փոքրամասնությունների նկատմամբ պայմանավորված չէ որևէ քաղաքական, տնտեսական կամ սոցիալական նկատառումներով, այլ նպատակ է հետապնդում պարտադրել փոքրամասնություններին լռելուն և մեծամասնության կողմից կրոնական ուսմունքի և պանդների մեկնաբանությունը²:

90-ականներին երևան է գալիս մեկ այլ ֆենոմեն ևս՝ ահաբեկչական խմբավորումների օժանդակումը մասնափոր անձանց կողմից (օրինակ՝ Սամա բեն Լադենի), ինչպես նաև մասնավոր ընկերությունների օգտագործումը՝ առանց ուղղակիսրեն ներգյուսված լինելու դրանց մեջ:

Ի հավելումն «դասական» ահաբեկչական խմբերի, որոշ անհատներ կամ անհատների խմբեր հակված են իրականացնելու ահաբեկչական գործողություններ հասարակության կամ կառավարության դեմ: Դրավառ օրինակներն են ճապոնական «Աում Սիմիկյո» կրոնական խմբակը. ողո 1995թ. մարտին սարին գազի օգտագործմամբ սպանեց մի շարք անմեղ քաղաքացիների և ԱՄՆ-ի երկու քաղաքացիների կողմից 1995թ. ապրիլին Օկլահոմայում պայթեցրեց Ֆեդերալ կառավարության շենքերը:

Ահաբեկչական գործողությունների ծավալմանը մեծապես նպաստեց նաև ինտերնետի զարգացումը: Այն հեղափոխական ազդեցություն ունեցավ կապի միջոցների և գիտելիքների տարածման վրա: Միջնդեռ հետախուզական և անվտանգություն ապահովող գործակալությունները փորձում էին վերլուծել ինտերնետի բացասական ազդեցությունը ահաբեկչության արագ ծավալվող տեմպերի վրա, հակաահաբեկչական գործակալությունների խնդիրները զմալով էլ ավելի էին բարդանում:

Հաղորդակցության այնպիսի ժամանակակից միջոցներ ինչպիսիք են բջջային հեռախոսները, ֆաքսը, արբանյակային կապը, ինտերնետը, հասարակական հեռախոսային խցիկները, ինտերնետ ակումբները, ժամանակավոր վարձույթով բջջային հեռախոսները, ինչպես նաև զաղտնագրման սարքավորումների մատչելիությունը մինչ օրս աներևակայելի օպերատիվ ճկունություն են տրամադրել ահաբեկիչներին:

Ավելին, ինտերնետի միջոցով անպատասխանատու տարրերի կողմից Ձանգվածային ոչնչացման զենք ստեղծելու մանրամասնությունների տարածումը նոր վտանգ է ստեղծում միջազգային հանրության համար: Այստեղ պետք է արձանագրել, որ բացի ԱՄՆ-ից և Ճապոնիայից, նախկինում որևէ պետություն լուրջ ուշադրություն չէր դարձրել հակաա-

հաբեկչական գործակալությունների՝ նմանատիպ սցենարով գործող և հաբեկչության դեմ պայքարելուն:

Համակարգիչների միջոցով աշխարհի ֆինանսական, տնտեսական, ռազմական, գիտական և տեխնոլոգիական ենթակառուցվածքների ցանցավորումը համակարգչին տիրապետող ահաբեկիչներին մեծ հնարավորություններ է ընձեռում՝ տնտեսությանը զգալի վնաս սրստծառելու համար: Այս ամենը հանգեցրեց նոր ֆենոմենի, որը կոչվում է «Ալիտուսկ ահաբեկչություն»:

Միջազգային հակաահաբեկչության ոլորտում համագործակցությունը զգալիորեն աճել է վերջին տասնամյակում. սակայն այն հիմնականում, տսհմանսփակված է եղել հետախուզական տվյալների հաղորդման և ահաբեկչական միջադեպերի համատեղ հետախուզման ու հետապնդման շրջանակներում: Ավելի խորացված միջազգային համագործակցությունը քաղաքական են քաղաքական կամ աշխարհագրական նկատառումներով, ուստի չափազանց կարևոր է առանձին պետությունների փորձը ահաբեկչության դեմ, պայքարելու բնագավառում, ինչի և մենք կփորձենք ցույց տալ Հնդկաստանի Հանրապետության օրինակի վրա:

1947թ. ի վեր, երբ Հնդկաստանը ձեռք բերեց անկախություն, ապստամբության և ահաբեկչության հետ կապված խնդիրները բավականին լուրջ էին երկրի տարբեր մասերում: Ահաբեկչական գործառնություններ էին տեղի ունենում Փսնդաբ, Ջսմմա և Բաշմիր նահանգներում՝ Պակիստանին հարող սահմանամերձ շրջաններում, երկրի հյուսիս-արևելքում՝ Մյանմարի և Բանգլադեշի մոտ, Նեպալի սահմանի մոտ գտնվող Բիհար նահանգում: Որոշակի ահաբեկչական գործողություններ էին տեղի ունենում նաև Հնդկաստանի Անդրա Պրադեշ, Մադհյա Պրադեշ և Օրիսսա նահանգներում, որոնք չունեն օտարերկրյա պետությունների հետ ընդհանուր սահման:

Հնդկաստանի տարածքում տեղի են ունեցել նաև ահաբեկչական գործողություններ, որոնք ուղղված են եղել կառավարության կամ մեծամասնության կազմող հինդու համայնքի դեմ: Դրանց օրինակներն են 1993թ. մարտի 12-ին Մումբայում, ինչպես նաև 1998թ. փետրվարին Տամիլ Նադու նահանգի Կոիմբատորե քաղաքում տեղի ունեցած պայքրությունը³: Անցյալում Տամիլ Նադու նահանգում արձանագրված ահաբեկչական գործողությունները հիմնականում կապված էին Շրի Լանկայում գործող Տամիլ էլամի Ազատագրման Վագրերի հետ, որոնք ոչ միայն հաշվեհարդար էին տեսնում Հնդկաստանում ապրող իրենց քաղաքական հակառակորդների հետ, այլև ուղղակիորեն մարտահրավեր նետեցին Հնդկաստանի կառավարությանը՝ 1991թ. մայիսին Չեննայում սպանելով Ռաջիվ Գանդիին, ում իրենք մեղադրսսն էին Շրի Լանկայի ներքին գործերին միջամտելու մեջ⁴:

Մեր կարծիքով, Հնդկաստանում տարբեր տեսակի ապստամբական կամ ահաբեկչական շարժումների պատճառները հետևյալն են.

- Քաղաքական (մասնավորապես Ասսամում և Տրիպուրայում): Անկախությունից և ահաբեկչության աճին այդ մահացներում նպաստեց կառավարության անկարողությունը՝ վերահսկել մահմեդականների լայնածավալ ապօրինի ներգաղթը Բանգլադեշից, որոնք ամնիջապես սկսեցին տնտեսական բարիքներ պահանջել իրենց համար՝ հիմնվելով մախլիմում ունեցած հույի իրավունքից:

- Տնտեսական (հիմնականում Անդրա Պրադեշում, Մադհյա Պրադեշում, Օրիսսայում և Բիհարում): Վերոհիշյալ մահացներում բացակայում էին հողային բարեփոխումները, գյուղական մասերում չափազանց բարձր էր զբաղվածության մակարդակը, հողատերերի հալածանքները չբավոր խափի նկատմամբ և այլն: Այս տնտեսական բնույթի բոլորները և սոցիալական անարդարության բազմաթիվ փաստերը նպաստեցին մարքսիստական և մաօիստական գաղափարախոսությամբ առաջնորդվող ահաբեկչական խմբերի առաջացմանը:

- Էթնիկական. հիմնականում Նագալանդում, Միզորամում և Մանիպուլում, դեռևս խիստ արտահայտված է օտարեցման զգացողությունը:

- Կրոնական. հիմնականում Փանջաբում (մինչև 1995թ.) և Ջամմու և Բաշմիր մահանգում (սկսած 1989թ.-ից): Փանջաբում որոշ սիկխ տարբեր, որոնք պատկանում էին տարբեր կազմակերպությունների, դիմեցին ահաբեկչական գործողությունների՝ Միկխերի համար առանձին պետություն ստեղծելու նպատակով, որի անունը պետք է լիներ Խալիստան: Անկախության պահանջը հիմնված էր այն համոզմունքի վրա, որ սիկխները առանձին ժողովուրդ են և իրենց զարգացումը չի կարող ապահովվել հիմքում մեծամասնություն ունեցող միասնական պետության մեջ: Ամենաաղմկալի ահաբեկչական գործողությունը, անկասկած, Հնդկաստանի վարչապետ Ինդիրա Գանդիի սպանությունն էր: Ինչ վերաբերում է Ջամմու և Բաշմիր մահանգներին, ապա տարբեր կազմակերպություններին պատկանող մահմեդականները դիմեցին ահաբեկչական գործողությունների տարբեր և իրար հակասող պատճառներով: Այսպես օրինակ, «Ջամմու և Բաշմիրի ազատագրման ճակատը» ձգտում է անկախության ամբողջ Ջամմու և Բաշմիրի համար, այդ թվում՝ Հնդկաստանի, Պակիստանի և Չինաստանի մասերը: «Հիզբուլ Մուջահեդդին» կազմակերպությունը ցանկանում է Ջամմու և Բաշմիր հնդկական մահանգը միացնել Պակիստանի հետ: Եթե անկախություն ցանկացողները ներկայացնում են իրենց պայքարը որպես անջատողական, այլ ոչ թե կրոնական, ապա Պակիստանի հետ միացման գաղափարի կողմնակիցները ներկայացնում են իրենց պայքարը որպես զուտ կրոնական: Միանշա-

նակ կարելի է արձանագրել, որ հենց կրոնական բնույթի ահաբեկչությունն է պատասխանատու միջադեպերի և գոհերի մեծ մասի համար:

ԱՄՆ-ում 2001թ. սեպտեմբերի 11-ին տեղի ունեցած ահաբեկչական գործողություններից հետո, որոշ հետաքրքրական փաստեր կարելի է արձանագրել Օսամա բեն Լադենի և Ալ-Կաիդայի Հնդկաստանի մահմեդական բնակչության հետ փոխհարաբերությունների առումով: Հայտնի է, որ Հնդկաստանը Ինդոնեզիայից հետո ունի ամենաշատ մահմեդական բնակչությունը՝ մոտ 140 մլն.: Սակայն միայն չավազանց մվագ մասն է դիմել ահաբեկչական գործողությունների գոտ Ալ-Կաիդայի կամ այլ օտարերկրյա կազմակերպության սադրանքով: Երկրի մահմեդականների ճնշող մեծամասնությունը հավատարիմ է մնում կառավարությանը: Ավելին, եթե վերլուծենք նրանց պահվածքը միջազգային ահաբեկչության կտրվածքով, ապա հետաքրքրական փաստեր կարձանագրենք: 1980-ականների ընթացքում, աշխարհի բոլոր մասերից մոտ 6000 մահմեդականներ ուղևորվեցին Աֆղանստան և միացան մոջահիդդիններին՝ պայքարելու Խորհրդային զորքերի դեմ: Որևէ հնդիկ մահմեդական երբևիցե չի գնացել Աֆղանստան: Ըստ որոշ տեղեկությունների, հարյուրավոր մահմեդականներ վերապատրաստվել են Պակիստանում գտնվող սադրասաններում (ուսումնական հաստատություն), սակայն որևէ հնդիկ մահմեդական երբևէ չի գնացել Պակիստան: Երբ ԱՄՆ-ը և կոալիցիոն ուժերը սկսեցին ռմբակոծել թալիբների դիրքերը Աֆղանստանում 2001թ. հոկտեմբերի 7-ին, հարյուրավոր մահմեդականներ բողոքի ցույցեր կազմակերպեցին աշխարհի տարբեր երկրներում, սակայն Հնդկաստանում նման ցույցերի քանակությունը աննշան էր: Ավելին, հարյուրավոր մահմեդականներ, բացառությամբ հնդիկ մահմեդականների, մեկնեցին Պակիստան և Աֆղանստան՝ պայքարելու կոալիցիոն ուժերի դեմ: Վերոհիշյալ փաստերը վկայում են, որ մինչ օրս Օսամա բեն Լադենը և Ալ-Կաիդան չնչին ազդեցություն ունեն Հնդկաստանի մահմեդական համայնքի վրա⁵:

Մոտավոր հաշվարկներով, Հնդկաստանում ահաբեկիչների գոհ է դարձել ավելի քան 35.000 անմեղ քաղաքացի⁶:

Հնդկաստանի Հանրապետությունը ահաբեկչության նկատմամբ որդեգրել է համապարփակ մոտեցում, որը ենթադրում է հստակ տարբերակում՝ «մեղքի» և «միջազգային» ահաբեկչության միջև, ինչպես նաև «բնիկ» ու «օտարերկրյա» ահաբեկիչների միջև: Հնդկաստանը հավատում է, որ հակաահաբեկչական գործողությունները կարող են արդյունավետ լինել միայն ազգային կոնսենսուսի վրա հիմնված բազմակողմանի մոտեցման առկայության պարագայում: Արդյունավետ հակաահաբեկչական քաղաքականության հիմքն է համարվում կայուն ժողովրդավարությունը, արդյունավետ կառավարումը, որը տարբերակում չի դնում

մեծամասնության և փոքրամասնության միջև և Հնդկաստանի բոլոր քաղաքացիներին ճանաչում է օրենքի առջև հավասար:

Հնդկաստանը ահաբեկչության հակազդման խնդիրը դիտում է մասամբ քաղաքական, մասամբ էլ քրեական խնդիր՝ օրինականության ու կարգի, ինչպես նաև ներքին կայունության ապահովման ենթատեքստում: Վերոհիշյալ խնդիրները հակազդվում են քաղաքական, վարչական և գործնական մոտեցումների համատեղությամբ՝ նիտարկելով ոստիկանությունը որպես հակազդման հիմնական, իսկ զինված ուժերը՝ այլընտրանքային միջոց:

«Հակաահաբեկչություն» և ոչ թե «պայքար ահաբեկչության դեմ», «Քարոզարշավ ահաբեկչության դեմ» և ոչ թե «պատերազմ ահաբեկչության դեմ»՝ այս կարգախոսներով են առաջնորդվում Հնդկաստանի լսնվտանգության ապստոլական պատասխանատու մարմինները և պետական այրերը: Այս ամենը ենթադրում է ոչ ռազմական դիմակայում և ահաբեկչության դեմ ոչ ռազմական միջոցներով պայքարելու անհրաժեշտություն, որը հիմնված է հետևյալ մի շարք սկզբունքների վրա: Նախ և առաջ, երկրի զինված ուժերը նախատեսված են բացառապես հսկառակություն երկրի զինված ուժերի հարձակմանը դիմակայելու համար, այլ ոչ թե պետությունից գուրկ ապստամբ կամ ահաբեկչական խմբավորումների դեմ, բացառությամբ այնպիսի դեպքերի, երբ ոստիկանությունը և ռազմականուցված այլ ստորաբաժանումները ի վիճակի չեն դիմակայելու վերջիններիս: Նման դեպքեր արձանագրվել են 1960-ական և 1970-ական թվականներին, երբ զինված ուժերը ստիպված էին միջամտել Նագա և Միզո կազմակերպված և կոնվենցիոնալ սպառազինությունների օգտագործմամբ գործող ապստամբության և ահաբեկչության դեմ երկրի հյուսիս-արևելքում, 1984թ. որոշ սիկիսական կազմակերպությունների կողմից ուժով պահվող Ամրիտսարի Ոսկե Տաճարի ազատագրման ժամանակ, ինչպես նաև Պակիստանից դեպի Ջամմու և Քաշմիր նահանգը զինված գրոհայինների ներխուժումը կանխելու նպատակով:

Հետաքրքրական է, որ անգամ այդպիսի դեպքերում, զինված ուժերի կիրառումը սահմանափակվում է միայն թեթև և միջին սպառազինություններով զինված հետևակային ուժերի օգտագործմամբ: Երբեք չեն օգտագործվել օդային ուժեր կամ չափազանց մեծ մարդկային զոհեր հասցնելու ունակությամբ օժտված սպառազինություններ, ինչն անընդունելի է մարդասիրական օրենքներով:

Այս ամենը հստակ ցույց է տալիս, որ հակաահաբեկչական պայքարի առաջնային միջոցը հանդիսանում է ոստիկանությունը, որն էլ պատասխանատու է կանխարգելման, հայտնաբերման, հետաքննության և հետապնդման համար:

Ընդհանուր առմամբ, Հնդկաստանի հակաահաբեկչության կառուցվածքը հետևյալն է.

▪ Նահանգային ոստիկանությունը և նրանց համապատասխան հետախուզական ստորաբաժանումները: Համաձայն երկրի ֆեդերալ սահմանադրության, կարգ ու կանոնի ապահովման ե պահպանման պատասխանատվությունն ընկնում է տվյալ նահանգի ոստիկանության վրա: Նյու Դելիում գտնվող կենտրոնական կառավարությունը կարող է միայն տրամադրել խորհրդատվություն, ինչպես նաև ֆինանսական, ուսումնական և այլ կարգի օժանդակություն ու կիսվել վերջիններիս հետ իր տրամադրության տակ գտնվող օպերատիվ հետախուզական տվյալներով: Հետագա քայլերի ձեռնարկման պատասխանատվությունը կրում է նահանգային ոստիկանությունը:

▪ Ազգային հետախուզական կառույցը բաղկացած է ներքին գործերի նախարարության *«Հետախուզական Գործակալությունից»*, որը պատասխանատու է ներքին հետախուզության համար, Կառավարության քարտուղարության *«Հետազոտության և վերլուծության բաժնից»*, որը պատասխանատու է արտաքին հետախուզության համար, այնուհետև *«Պաշտպանության հետախուզական գործակալությունից»*, որը հիմնադրվել է 2002թ. և *Ջինված ուժերի գլխավոր տնօրինության հետախուզական բեր:* «Հետախուզական գործակալությունը» ահաբեկչությանն առընչվող տեղեկություններ է հավաքում երկրի ներսում, իսկ «Հետազոտության և վերլուծության բաժինը»՝ երկրից րտքս: Մյուս երկու գործակալությունները հավաքում են միայն մարտավարական բնույթի հետախուզական տվյալներ այն շրջաններում, որտեղ չափազանց մեծ է զինված ուժերի հնարավոր տեղակայումը (Ջամմու և Զաշմիր, Նագալանդ և այլն):

▪ Ֆիզիկական անվտանգության ապահովման գործակալություններ. *Արդյունաբերության անվտանգության կենտրոնական ուժերը* պատասխանատու են օդանավակայանների և կարևորություններ կայացնող այլ կառույցների ֆիզիկական անվտանգության համար, *Ազգային անվտանգության գլխորդիայի* հիմնական նպատակն է միջամտել ահաբեկչական գործողություններին, օրինակ պատանդների պահում, օդանավի գավթում և այլն, *Հատուկ պաշտպանության խումբը* պատասխանատու է Հնդկաստանի վարչապետի և նախկին վարչապետների անվտանգության համար:

▪ Ռազմականացված ստորաբաժանումներ. Այդպիսի ստորաբաժանումներին է պատկանում մասնավորապես *Կենտրոնական պահեստային ոստիկանությունը* և *Սահմանային անվտանգության ուժերը*, որոնք աջակցում են ոստիկանությանը հակաահաբեկչական գործողությունների ընթացքում, սակայն միայն այն դեպքերում, երբ իրենք հատուկ հրամանով կանչվում են դեպքերի վայր:

▪ Զինված ուժերը: Ինչպես նշեցինք վերը, զինված ուժերը երկրորդական տեղ են զբաղում Հնդկաստանի հակաահաբեկչական համակարգում, սակայն պետք է նշել, որ վերջիններիս դերը շատ բարձր է Ջամմու և Բաշմիր նահանգում, ուր ոստիկակական ուժերը չեն բավարարում Պակիստանից ներթափանցող ահաբեկիչներին կասեցնելու գործում:

2002-2003թթ. ստեղծվեցին երկու այլ լրացուցիչ ստորաբաժանումներ: Առաջինը դա Հետախուզական Գործակալության կազմում Հակահաբեկչական միասնական կենտրոնի ստեղծումն է, որի հիմնական նպատակն է մեկ տեղում հավաքել տարբեր գործակալությունների հակահաբեկչական գործողությունների համար պատասխանատու սպաների, որոնք պետք է համատեղ վերլուծեն տարբեր տեղերից ստացվող տեղեկատվությունը և հետևեն հետագա գործողություններին: Երկրորդը՝ Հնդկաստանի արտաքին գործերի նախարարության հակարգում Հակահաբեկչական բաժնի ստեղծումն է: Այն պատասխանատու է լինելու հակահաբեկչական գործողությունների դիվանագիտական ասպեկտների համադրման համար: Պետք է նշել, որ վերջին բաժնի ստեղծումը կրկնօրինակում է ԱՄՆ պետդեսպարտամենտի համապատասխան քայլը⁸:

Ինչևէ, վերոհիշյալ ամտանգության համակարգի փոփոխություններն, անկասկած, արսամասվորված են բրիտանական գաղութատիրության ժամանակաշրջանից ժառանգած խնդիրներով, երկրի աշխարհաքաղաքական դիրքով և պարտադրված են ժողովրդավարական գործընթացներով: Դրանք կոչված են լուծելու յուրահատուկ խնդիրներ, որոնցից մենք կառանձնացնենք Հնդկաստանի կողմից հակահաբեկչության խնդրի նկատմամբ կիրառվող քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական և վիվանագիտական մոտեցումները:

Քաղաքական մոտեցման հիմնական նպատակը ահաբեկիչների կալմից երկրում ժողովրդավարական գործընթացների խափանումը կանխելն է: Այստեղ պետք է արձանագրել, որ ահաբեկչական բռնությանը թույլ չի տրվել կասեցնելու ընտրությունները Հնդկաստանի հյուսիս-արևելքում, Փանջաբում և Ջամմու և Բաշմիր նահանգում, ինչը տարբեր խմբավորումներին պատկանող ահաբեկիչների հիմնական նպատակն է: Մասնավորապես Ջամմու և Բաշմիր նահանգում բավականին կայուն կերպով անց են կացվում տարբեր մակարդակի ընտրություններ, որոնց երկրի իշխանությունները դիտորդի կարգավիճակով պարբերաբար հրավիրում են օտարերկրյա դիվանագետների: Զգալիորեն համդարձվել է քաղաքական իրավիճակը Նագալանդ, Միզորամ և Տրիպուրա նահանգներում: Մշտապես բարելավվում է ներքին անվտանգության կառավարումը և իշխանությունը: 2002թ. դեկտեմբերին Հնդկաստանի եր-

յարդ ոչ-կառավարական Ազգային Անվտանգության խորհրդատվական հանձնաժողովը մի շարք առաջարկություններ է ներկայացրել ներքին անտանգության կառավարումն ամրապնդելու ուղղությամբ: 2003թ. փետրվարին կայացած հանձնաժողովի նիստը նմանատիպ առաջարկություններ է կատարել՝ վերոհիշյալ գործընթացները բարելավելու նպատակով⁹: Մշտական ուշադրություն է դարձվում Հնդկաստանում իշխող կոալիցիայի և ընդդիմության, կենտրոնական և նահանգային իշխանությունների, ինչպես նաև ահաբեկչության խնդրով զբաղվող կառավարական և ոչ-կառավարական հաստատությունների միջև ազգային կոնսենսուսի ապահովմանը:

Տնտեսական մոտեցման հիմնական նպատակներից է հանդիսանում երկրի անխափան տնտեսական կյանքի ապահովումը, հատկապես ահաբեկչական գործողություններից տուժած կամ վտանգի տակ գտնվող մասերում: 1980-ական թվականների ընթացքում, Փանջաբում գործող ահաբեկիչների թիրախն էր հանդիսանում նահանգի գյուղատնտեսությունը: Երկրի կառավարությունն ի վիճակի եղավ կանխելու նման վտանգը և նահանգը շարունակաբար բարձր ցուցանիշներ էր արձանագրում բերքահավաքի ընթացքում: Իսկ Ջամմու և Քաշմիր նահանգում ահաբեկիչները փորձեր էին կատարում կասեցնել քննությունների ընթացքը: Հնդկաստանի կառավարությունը, պետական բյուջեի հաշվին, բոլոր շրջանավարտներին ապահովում էր ինքնաթիռի տոմսերով, որպեսզի հնարավորություն ընձեռի վերջիններիս հանձնելու քննությունները երկրի այլ նահանգներում: Ահաբեկիչները հարձակվում էին նաև այն հնդիկ գործարարների վրա, որոնք այցելում էին Ջամմու և Քաշմիր նահանգ՝ տեղական ապրանքները գնելու նպատակով: Ի պատասխան այդ վտանգի, կառավարությունը կազմակերպեց մշտապես գործող Քաշմիրի ապրանքների ցուցահանդես-վաճառք Նյու Դելիում և Հնդկաստանի այլ մասերում, և իր հաշվին ապահովում էր Ջամմու և Քաշմիր նահանգի արտադրողների մասնակցությունն այդ ցուցահանդեսներում: 1992 և 1995 թթ. ահաբեկիչները սկսեցին հարձակվել նահանգ այցելող օտարերկրյա զբոսաշրջիկների վրա՝ փորձելով հարված հասցնել զբոսաշրջության ոլորտին: Ի պատասխան, կառավարությունը միջոցներ ձեռնարկեց տեղական զբոսաշրջիկությունը զարգացնելու ուղղությամբ՝ հասնելով զգալի հաջողությունների, մասնավոր, եթե հաշվի առնենք այն փաստը, որ տարեկան Ջամմու և Քաշմիր նահանգ է այցելում մոտ 300 000 զբոսաշրջիկ:

Հնդկաստանը հատուկ ջանքեր է գործադրում, որպեսզի ահաբեկչության դեմ պայքարը բացասական ազդեցություն չթողնի տվյալ տեղանքի տնտեսական զարգացման վրա: Այդ շրջաններին հատկացվում են հատուկ միջոցներ, նպատակ ունենալով հավասար մակարդակի վրա պահել տվյալ շրջանի և երկրի մյուս մասերի տնտեսական հավասար-

րակշռությունը: Գլխավոր առումով, երկրի կառավարությունը ձգտում է ապահովել, որ երկրի տարբեր մասերում իրականացվող հակա-ահաբեկչական գործողությունները լադեցություն չունենան ամբողջ երկրի զարգացման տեմպերի վրա: Անգամ այն ժամանակաշրջանում, երբ երկիրը դիմակայում էր ահաբեկչական գործողություններին, Հնդկաստանի տնտեսությունը շարունակում էր իր բնականոն աճը. զգալիորեն զարգացավ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների բնագավառը, բարձրացավ դպրոցների և համալսարանների կրթական մակարդակը և ավելացան երկրի արտադրության պահուստները:

Սոցիալական մոտեցումը ենթադրում է կրթական մակարդակի բարելավում և չբավարարող հարցի լուծումը: Հնդկաստանի առաջատար կրթական հաստատությունները մասնաճյուղեր են հիմնում ահաբեկչությունից տուժած մահանգներում: Հատուկ պայմանավորվածություններ են գործում վերոհիշյալ մահանգներից երկրի այլ մահանգների ԲՈՒՀ-երում ուսանողների ուսումը կազմակերպելու ուղղությամբ: Հնդկաստանի իշխանությունները մեծ ուշադրություն են դարձնում մահալից կոչված մադրասաների (հիմնականում մզկիթներին կից գործող մահմեդական կրթություն ապահովող դպրոցներ) կրթական ծրագրերին: Ի տարբերություն Պակիստանի, ուր գործում է մոտ 8000 մադրասա, Հնդկաստանում գործում են 35 000 մադրասաներ:

Մեծ խնդիրներ գոյություն ունեն Ջամմու և Կաշմիր մահանգում բժշկական օգնություն տրամադրելու բնագավառում: 1989թ. ի վեր մեծ քանակությամբ հիմնդներ լքել են մահանգը, ուստի վերոհիշյալ ծառայությունները բնակչությանը տրամադրում են զինված ուժերը: Բոլոր տեսակի բժշկական ծառայությունները և դեղորայքները տրամադրվում են բնակչությանը անվճար կամ շատ մատչելի գներով:

Դիվանագիտական Հնդկաստանի իշխանությունները մեծ ուշադրություն են դարձնում ահաբեկչության դեմ դիվանագիտական միջոցներով պայքարին: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ Հնդկաստանի իշխանությունները շարունակաբար մեղադրում են Պակիստանին՝ ինչպես միջազգային, այնպես էլ տեղական հնդկական ահաբեկիչներին սատարելու մեջ, ապա հասկանալի է, թե ինչ տեղ է հատկացվում այդ պայքարում արտաքին գործերի մախարաբությանը: Վերջինս զգալիորեն ակտիվացել է սկսած 1992թ-ից:

Ի լրումն, արտաքին գործերի մախարաբությունը զգալի դեր ունի օտարերկրյա կառավարությունների հետ ահաբեկչության դեմ պայքարի համատեղ փոխհամագործակցային ծրագրերի մշակման գործում: Այս համագործակցությունն ավելի կարևորվեց 2001թ. սեպտեմբերի 11-ին ԱՄՆ-ում տեղի ունեցած ահաբեկչական գործողություններից հետո, երբ րոնդովեց ՄԱԿ-ի Անվտանգության Խորհրդի 1373 բանաձևը, որը կոչ է անում բոլոր ՄԱԿ-ի անդամ երկրներին սերտորեն համագործակցել ա-

հաբեկչության դեմ¹⁰։ Հնդկաստանի կառավարությունը, արտաքին գործերի նախարարության կառույցի ներքո, հիմնել է Համատեղ աշխատանքային խմբեր ահաբեկչության դեմ պայքարող մի շարք պետությունների հետ, որոնք գործում են բավականին հաջողությամբ։

Հնդկաստանի Հանրապետությունը որդեգրել է այն մոտեցումը, որ ցանկացած խնդրի լուծում կարելի է գտնել միայն լիարժեք ժողովրդավարության մեջ, ուր քաղաքացիները չպետք է կարիք գգան դիմելու ահաբեկչական գործողությունների՝ իրենց դժգոհությունները արտահայտելու համար։ Այն պայմաններում, երբ առանձին խմբեր կամ անհատներ, չնայած կառավարության կողմից իրենց մտահոգություններին արձագանքելու պայմաններում այնուամենայնիվ կդիմեն ահաբեկչությանը, իրենց դեմ կկիրառվի ե օրենքի ուժն ամբողջ խստությամբ։ Հնդկաստանի իշխանությունները գերծ են մնում ուժի չափազանց խիստ կիրառումից և բոլոր խնդիրների լուծումը տեսնում են միայն երկխոսության մեջ՝ լիովին գլխակցելով, որ ահաբեկչության խնդիրները չեն կարող ունենալ արագ լուծումներ։ Նսգալանդ նահանգում ապստամբական և ահաբեկչական շարժումների կասեցումը տևեց 19 տարի, Միգորամ նահանգում իրավիճակի հանդարտեցումը տևեց 20 տարի և 14 տարի պահանգվեց Փանգաբում ահաբեկչական խնդիրները լուծելու համար։ Եվ դա է հանդիսանում այն գրավականը, որ Հնդկաստանի իշխանությունները հավատում են, որ հնարավոր է վերջ ի վերջո խաղաղ և ժողովրդավարական ճանապարհով լուծել ոչ միայն երկրի տարբեր մասերում չլուծված հարցերը, այլ նաև Ջամմու և Քաշմիր նահանգի խնդիրը։

Հողվածում արտահայտված տեսակետները և գնահատականները հանդիսանում են հեղինակինը։

ARMAN ISRAELIAN

THE CHANGING NATURE OF TERRORISM AND INDIAN ANTI-TERRORIST POLICY

The terrorism is gradually changing in nature and that has become more obvious after the end of Cold War and collapse of the Soviet Union. The radical leftist groups resorting to terrorism are giving way to well-organized and well financed transnational religious terrorist groups. The overall increase during the past 15 years of terrorism motivated by a religious imperative reflects the convergence of new adversaries, motivations and tactics affecting terrorist patterns today. International terrorism's general tendency toward increasing lethality is also reflected in the percentage of international terrorist incidents that result in one or more fatalities. The terrorist attacks on 9/11 in USA were the most deadly examples of this trend.

The post-1945 de-colonization struggles brought a wave of terrorist campaigns affecting North-and sub-Saharan Africa, South and South-East Asia, and the Middle East. This paper examines the effects of terrorism on India, the largest democracy in the world, and how the country is responding to it. Since its independence in 1947, India has been facing the problem of insurgency and terrorism in different parts of the country. India has faced exclusively terrorist movements in Punjab and Jammu and Kashmir, bordering Pakistan and part insurgent part terrorist movements in the North-East bordering Myanmar and Bangladesh, in Bihar bordering Nepal and in some interior parts of the country such as Andhra Pradesh, Madhya Pradesh and Orissa not having international border.

In our research we also look at the political, economic, ethnic and religious causes of the various insurgent and terrorist movements in India.

Almost 35 000 innocent civilians were killed by terrorists in India. The first act with large civilian casualties took place in Mumbai in 1993, when the bomb exploded in city center, claiming 250 lives.

It must be noted, that India adopts a comprehensive approach to terrorism, making a distinction between domestic and international terrorism as well as between indigenous and foreign terrorists and believes the counter terrorism can be effective only if there is a multi pronged approach based on national consensus.

The whole Indian national security set up has been revamped in order to act and react properly to the problem of terrorism. The main locus of counter-terrorism operations is on State Police, while the Armed Forces have a limited functions.

Also, there are perceptual differences between Indian approach to counter terrorism and that of other major countries. "Counter-terrorism" and not "combating terrorism" and "campaign against terrorism" and not "war against terrorism" are the views of India's internal security managers.

The basic idea is that there are no quick solutions to terrorism. The ideal objective of any democracy should be to create healthy conditions of governance in which people do not feel the need to resort to terrorism for finding answers to their grievances. Only through dialogue and not pressure the results could be achieved. It took India 19 years to bring the insurgency in Nagaland under control, 20 years to restore normalcy in Mizoram and 14 years to put an end to terrorism in Punjab. So there is a belief among Indians that the same should eventually happen in Jammu and Kashmir and other areas, where terrorism is not yet under control.

ՅԱՆՈՒԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Mark Juergensmeyer, "The worldwide rise of religious nationalism", *Journal of International Affairs*, Vol.50, No.1, Summer 1996
2. Brian Michael Jenkins "Future trends in International Terrorism", RAND, P-7176, 1985
3. <http://www.thehindu.com>
4. <http://www.timesofindia.com>
5. <http://www.satp.org> (South Asia Terrorism Portal)

6. В.Я.Безокрытский, В.П.Москаленко, Т.Л.Щаулян «Южная Азия в мировой политике». Москва, «Международные отношения», 2003
7. Saji Cherian "Terrorism and legal policy in India". – New Delhi, 2002
8. «India Today». – New Delhi
9. "Strategic Analysis". – New Delhi
10. Aparna Pande "South Asia: counter-terrorism policies and postures after 9/11". - New Delhi, 2002